

II Sklepne misli

Arheološka podoba Loškega Potoka, čeprav fragmentarna, nakazuje poselitev tega območja v prvih stoletjih prvega tisočletja pr. n. št., pri čemer stroka dopušča možnost še starejše prisotnosti človeka na tem območju. Kdaj točno je zaživel naselje Loški Potok, ne vemo, omembe pa nakazujejo poselitev že konec 15. stoletja. Strateška lokacija hriba Tabor je izkazana že stoletja, saj naj bi Potočani že okoli leta 1500 to lokacijo uporabili za prvo utrdbo, kjer so pred razbojniki branili sebe in živež, kasneje pa je tam zrasel protiturški tabor. Kaj je gnalo ljudi v gozdnato pokrajino kopastega krasa, daleč od prostranih ravnin in blagih gričevij? So bili to gozdovi ali agrarna prenaseljenost druge? Ostre naravne razmere in nevarna lokacija zaradi izpostavljenosti turškim vpadom in drugim razbojnikom so ovirale nemoten razvoj potočanske pokrajine in danes si kar ne moremo predstavljati, da tradicionalna kulturna pokrajina, ki jo morda najbolj tipično odraža pogled s Tabora proti Retjam, odraža stoleten boj Potočanov ne le z naravo, pač pa tudi z različnimi osvajalci tega območja. Kontinuirana prisotnost človeka v potočansko-dragarski pokrajini je oblikovala posebne govorne značilnosti, ki za območje današnje občine niso enotne. V vaseh Mali Log, Retje, Hrib, Šegova vas, Srednja vas in Travnik se govori eden od krajevnih govorov tonemskega dolenskega narečja (jugo)zahodnega tipa, v vaseh Lazec, Podpreska, Draga, Srednja vas pri Dragi, Stari in Novi Kot ter Trava pa se že govori netonemsko kostelsko narečje, obe pa spadata v dolensko narečno skupino.

Površje potočansko-dragarske pokrajine danes interpretiramo kot tipično kraško površje s kopastimi vrhovi in vmesnimi uvalami, preoblikovano tudi z oblikami fluvialnega premeščanja materiala. V podolju, ki poteka preko zahodnega dela območja, se nahajata dve značilni kraški polji: Retijsko in Travniško. Kljub temu, da jih predhodna literatura obravnava kot tipični uvali, jih po geomorfoloških in hidroloških značilnostih lahko opredeljujemo kot kraški polji. Po morfodinamičnih značilnostih Retijsko polje opredeljujemo kot občasno ojezerjeno polje, Travniško polje pa kot prelivno kraško polje. Prav občasna ojezeritev narekuje tudi rabo tal in omejuje poselitev nad območji občasnih poplav. Obe polji pa sta tudi izraziti mrazišči in naselji Retje ter Travnik sodita med najhladnejša naselja v Sloveniji, povsem ob bok Babnemu Polju, Raktini in naseljem na Bloški planoti. Čeprav Potočani od nekdanj tudi kmetujejo, jim podnebje ni posebej naklonjeno. Včasih jim je bilo še manj. Kratka rastna doba s pogostimi prekinitvami zaradi ohladitev, ki lahko prinesejo pozebo od avgusta do junija, je v ljudskem izročilu oblikovala rek, da je v Loškem Potoku zima devet mesecev, tri mesece pa je mraz. Loški Potok in Dragarska dolina spadata med razmeroma dobro namočena območja Slovenije, zlasti to velja za vzpeti del. K namočenosti prispevajo tudi nižje temperature in manjše izhlapevanje, dejansko dostopnost vode pa močno zmanjša pretežno kraško površje. Površinski odtok območja je zmanjšan zaradi velike gozdnatosti, ki je zaščitni znak območja. Vseeno pa ima območje nadpovprečni odtočni količnik, ki dosega vrednosti med 60 in 70 % padavin, kar presega slovensko povprečje (Frantar, 2008). Tako je ob razmeroma veliki namočenosti vode sicer veliko, a je zaradi kraške geološke zgradbe ta težje dostopna, okrnjena pa so

tudi njene samočistilne sposobnosti. Iz tega okvira izstopa skrajni jugovzhodni del občine Loški Potok, ki sicer ne sodi v potočansko-dragarsko pokrajino. Gre za povirje reke Čabranke, praktično edini del občine Loški Potok s fluvialnim reliefom in najbolj vodnatim vodotokom. Izvir Čabranke je sicer kraški, a vododržna geološka podlaga permskih glinavcev in meljevcev omogoča njen površinski tok proti Osilnici, kjer se zlije v Kolpo.

Poleg geomorfoloških in hidroloških potez geološka podlaga pogojuje tudi pedogenetske procese, od katerih v Loškem Potoku in Dragarski dolini prevladujejo naslednji: kopičenje humusa, počasno preperevanje trde karbonatne matične podlage in dokaj skromen nastanek drobnih delcev prsti. Posledično prevladujejo mlade razvojne stopnje prsti, ki so plitve, z manj glinaste frakcije in visoko reakcijo (pH vrednost variira okoli nevtralne). Zaradi karbonatne matične podlage je zasičenost z bazami visoka. Omenjene dejavnike, procese in splošne značilnosti smo potrdili tudi s terenskim proučevanjem na 48 lokacijah. V občini Loški Potok tako izrazito prevladujejo rendzine, ki se pojavljajo kar na 64 % površja, sledijo jim rjave pokarbonatne prsti s 33 %. Skromen delež distričnih rjavih prsti se pojavlja na skrajnem jugu, mestoma se na dnu osrednje doline pojavljajo evtrične rjave prsti.

Agrarna poselitev Loškega Potoka in Dragarske doline se odraža tudi v prav posebni kulturni pokrajini, ki je zavzela posebno mesto med slovenskimi krajinami. Krajinske značilnosti oblikujejo naravne ali kulturno pogojene krajinske prvine in vzorci. V nekaterih primerih naravna morfologija nosi grajene poudarke, kot so cerkve in kapelice, npr. osamelec Tabor z dvema cerkvama in pokopališčem ter cerkev v Dragi z lipovimi drevesi, ki stoji na vzpetini pred vasjo na mestu, ki je vidno tako iz Podpreške kot iz Srednje vasi pri Dragi. Druge krajinske prvine so posamezna drevesa ali skupine dreves na kmetijskih površinah, običajno gre za lipova drevesa, ki pogosto obeležujejo tudi razpela, kapelice in cerkve, vrste sadnih ali gozdnih dreves ob cestah, sadovnjake oz. sadna drevesa, obrežno grmovno vegetacijo, gozdne zaplate na strmejših delih vrtač, večje ali manjše površine različne stopnje zaraščenosti, živice na parcelnih mejah, suhozide ob nekaterih poljskih poteh, luže ali kale, še žive ali presušene, izvire, skale na površju kmetijskih površin, kraške udornine na travnikih, struge stalnih in občasnih potokov, grumble ipd. Študija ranljivosti za občino Loški Potok je pokazala, da gre za zmerno obremenjen prostor, kjer v večini pokrajinsko-ekoloških enot za zrak in vode ocene dosegajo stanje majhne obremenjenosti, kar je posledica neposeljenosti in oddaljenosti od večjih mest ali gosteje naseljenih območij. Drugačne so razmere v naseljih v retijski in travniški kotanji. Zaradi manjše prostornine zraka v kotanjah že manjše število gospodinjestev pozimi povzroči onesnaženost zraka s črnim ogljikom (BC) in delci PM, ki je primerljiva z večjimi mesti dolin in kotlin. Meritve tudi kažejo, da je lahko onesnaženost zraka z delci v manjših poseljenih kotanjah na podeželju precej večja, kot velja splošno mnenje. V času temperaturnih inverzij so visokim koncentracijam BC in delcev PM na obravnavanem območju najbolj izpostavljeni prebivalci na dnu obeh kraških polj. Izmerjene koncentracije obravnavanih onesnaževal v času zimskih temperaturnih inverzij so zelo skrb zbujajoče, saj ob večerih dosežejo nivo najbolj onesnaženih območij na svetu, kot je npr. indijsko metropolitansko območje Delhi (Apte in sod., 2011; Goel in sod., 2015; WHO, 2016).

Kako naj se to območje razvija v prihodnje? Čeprav gre za občutljivo kraško območje, kjer se številni posegi hitro pokažejo kot slabšanje ekosistemskih storitev območja, sta za ohranjanje tradicionalne kulturne pokrajine, njene funkcije in strukture ravno tako kot okoljska degradacija problematična tudi depopulacija območja in staranje prebivalstva. K temu moramo nujno dodati še okoljske spremembe zaradi podnebnih sprememb, ki bodo v prihodnjih desetletjih še bolj zaznamovale tudi dinarske pokrajine, med katere Loški Potok in Dragarska dolina spadata. Tradicionalna in širše prepoznana potočansko-dragarska kulturna pokrajina mora najti mesto v razvojnih načrtih občine za prihodnja desetletja, občina pa naj nadaljuje z razvojnimi idejami prehoda na obnovljive vire energije (kotlovnica na biomaso, vetrna energija), spodbuja kakovostno nego gozda in predelavo lesa, krepi lokalno podjetniško pobudo, vključno z oblikami podeželskega turizma ter s pospeškom digitalizaciji omili posledice prometne odmaknjenosti.